Wojna Trzydziestoletnia 1618 - 1648, jej skutki dla Śląska Cieszyńskiego

Mija 400 lat od wybuchu i 370 lat od zakończenia Wojny Trzydziestoletniej, nazywanej ostatnią wojną religijną Europy. Mimo poważnych skutków gospodarczych i politycznych miała znaczący wpływ na możliwość rozwijania się w Europie religii protestanckiej, luterańsko-helweckiej. Trochę dziwi więc fakt braku audycji i artykułów w środkach przekazu i w naszej ewangelickiej prasie na ten temat.

Pod koniec XVI wieku wiara luterańska, husytyzm w Czechach i kalwinizm w Szwajcarii wyznawane mogły być tylko tam, gdzie zgodę wyrażali na to panujący, zgodnie z przyjętym Pokojem w Augsburgu w 1555 roku. Zawarty pokój nie dawał jednak gwarancji stałych, stąd protestanccy książęta niemieccy i rady miejskie utworzyły w 1608 roku Unię Protestancką, do której już w czasie wojny przystąpiły Czechy, Dania, Szwecja, Anglia i katolicka Francja, by skutecznie przeciwstawić się polityce Cesarstwa Austriackiego Habsburgów wspieranego przez Habsburgów Hiszpańskich i Bawarię - tworzących Ligę Katolicką od 1609r.

Punktem zapalnym do wybuchu wojny były wydarzenia praskie z maja 1618 roku, kiedy to obradującym protestanckim stanom szlacheckim na Zamku na Hradczanach przedstawiciele króla czeskiego, którym każdorazowo był cesarz austriacki, nie wyrazili zgody na potwierdzenie przywilejów religijnych obowiązujących wcześniej. Przedstawiciele króla zostali wyrzuceni przez okno, co we Wiedniu uznano za wielki afront, który należy pomścić zbrojnie. W 1620 roku doszło do bitwy pod Białą Górą obok Pragi, w której wojska protestanckie czeskiej szlachty wspierane przez wojska niemieckiego księcia Palatynatu doznały sromotnej klęski od katolickich wojsk habsburskich. Przywódcy czeskiej szlachty zostali ukarani śmiercią, ich majątki skonfiskowano. Pozostała część szlachty, nie chcąc tracić majątków i opuszczać kraju, przeszła na katolicyzm. Kraj natomiast opuścić musiała protestancka inteligencja i mieszczaństwo, wędrując przez Polskę, Litwę do Holandii.

Po bitwie w Czechach wojska katolickie wkroczyły do Niemiec, walcząc zwycięsko w Palatynacie, a następnie posuwały się na północ kraju. W 1625 roku do wojny z katolickimi wojskami Habsburgów przystępuje protestancka Dania w obawie o utratę swoich wpływów w portach na Morzu Północnym. Danię wspierały wojska holenderskie i finansowo Anglia. Udział Danii w wojnie trwał 4 lata i zakończył się jej klęską. W podpisanym pokoju Dania za niewtrącanie się do polityki Habsburgów i Rzeszy odzyskała swoje wpływy w portach hanzeatyckich.

Zaniepokojona rosnącymi wpływami i zdobytymi przez Habsburgów terenami, Francja namawiała do udziału w wojnie Szwecję, kraj protestancki rządzony przez młodego, energicznego króla Gustawa II Adolfa(1594-1632). Król szwedzki zwany „Lwem Północy", nie tylko zreformował administrację kraju, wymiar sprawiedliwości, skarbowość i szkolnictwo, ale przede wszystkim dokonał modernizacji wojska i armii. Wojska szwedzkie były najnowocześniejszą armią w Europie w I połowie XVII wieku.

2.

Królowi szwedzkiemu przystępującemu do wojny w Europie w 1629 roku przyświecały dwa cele - wsparcie protestanckich książąt niemieckich i pomoc protestantom w Europie oraz opanowanie południowych terenów Morza Bałtyckiego. Gustaw II Adolf odniósł w walkach z katolickimi Habsburgami wiele spektakularnych zwycięstw. Zginął w zwycięskiej bitwie koło Lipska pod Lützen w 1632 roku. Propaganda niemiecka przedstawia inwazję szwedzką w Niemczech jako wojnę sprawiedliwą a Gustawa Adolfa jako wybawcę niemieckich protestantów. Warto w tym miejscu wspomnieć, że dwieście lat po jego śmierci Kościół Ewangelicki w Niemczech powołał do życia organizację „Gustaw Adolf Werk" (Dzieło Pomocy im. Gustawa Adolfa), która poprzez zbierane środki finansowe do dziś wspiera biedne parafie w Niemczech, Europie, a także

i poza nią, w budowie, remontach i innych działaniach gospodarczych. Organizacja ta działa również w Kościołach Ewangelickich Europy, w tym w Polsce.

Po śmierci króla szwedzkiego szala zwycięstw w latach 1633-35 przechylała się na korzyść wojsk katolickich dowodzonych przez cesarza habsburskiego Fryderyka II. W imię oswobodzenia ziemi niemieckiej od obcych najeźdźców do cesarza przyłączyli się również protestanccy książęta Saksonii i Brandenburgii, a cesarz na zdobytych terenach osiągnął niczym nieograniczoną władzę. W 1636 roku do wojny militarnie włączyła się Francja otoczona od południa, północy i wschodu przez Habsburgów. Wspólnie z wojskami szwedzkimi i holenderskim zadawała wrogowi kolejne klęski. Rozbili flotę hiszpańską, pozbawili wpływów Habsburgów w Prowincjach Niderlandzkich, Francuzi zdobyli Alzację i Lotaryngię, a wojska szwedzkie ponownie zdobyły Śląsk i Czechy, podchodząc aż pod Wiedeń. W tej sytuacji książę Bawarski Maksymilian i cesarz Rzeszy Ferdynand III rozpoczęli rokowania pokojowe, które zakończyły się podpisaniem traktatu pokojowego w 1648 roku na Westfalii w Münster i Osnabrück.

Wojna trwała 30 lat, bardzo różniła się jednak militarnie i taktycznie od wojen XX wieku. W skład armii żołnierzy pieszych wchodziły kompanie i regimenty muszkieterów, pikinierów i dragonów, zaś jazda składała się z kirasjerów i rajtarów uzbrojonych w pistolety i rapiery. Osobną formację stanowiły bataliony artyleryjskie. Większość bitew trwających jeden lub dwa dni toczono na otwartych przestrzeniach, zdobywano również zamki i miasta otoczone murami obronnymi. Żołnierze często nie otrzymywali należnego im żołdu, stąd rabunki, gwałty i podpalenia były na porządku dziennym. Kontrybucje wypłacane przez zdobyte miasta i zamki przeznaczane były na żołd dla żołnierzy a nie trafiały do kasy państwowej. W wojnie, po stronie protestanckiej, wzięło udział około 500 tys. żołnierzy, w tym najliczniejsi byli Szwedzi 150 tys. Po stronie katolickiej 450 tys. z najliczniejszą grupą żołnierzy hiszpańskich 300 tys. W ciągu całej wojny stoczono 74 bitwy i 48 razy oblegano zamki i miasta.

3.

W wyniku wojny ludność Europy zmalała średnio o 50%. Były rejony, gdzie ludność zmalała o 70 - 80 % Czechy, Dolny Śląsk, Środkowe Niemcy, głównie z powodu głodu, epidemii i zniszczeń. Najważniejsze skutki wojny to:

- utrata niepodległości przez Czechy oraz upadek kultury, oświaty i gospodarki tego kraju,
- duże ograniczenie wpływów dynastii Habsburgów w Europie,
- wzrost potęgi Francji i Szwecji,
- wzrost znaczenia armii zawodowych.

Ustalenia traktatu pokojowego w Münster i Osnabrück:

- Czechy z samodzielnego państwa stają się prowincją Cesarstwa Austriackiego,
- księstwa Rzeszy Niemieckiej mogą samodzielnie prowadzić politykę zagraniczną i wewnętrzną,
- księstwa i miasta Rzeszy uzyskują swobody religijne dla całej ludności, niezależnie od wiary wyznawanej przez rządzącego. (Równorzędne wyznanie katolickie, luterańskie i helweckie),
- koniec wpływów Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego,
- niepodległość dla krajów niderlandzkich,
- potwierdzenie niepodległości dla Związku Szwajcarskiego,
- zdobycze terytorialne Francji i Szwecji - gwarantów wykonania postanowień pokojowych.

Skutki wojny 30 letniej dla Śląska Cieszyńskiego.

W czasie i po wojnie Śląsk Dolny i Śląsk Cieszyński wchodziły w skład Cesarstwa Austriackiego. Śląsk Cieszyński do śmierci ostatniej Piastowiczówny Elżbiety Lukrecji (1653) był księstwem lennym, po jej śmierci stał się księstwem dziedzicznym Habsburgów zarządzanym przez Komorę Cieszyńską. Zgodnie z postanowieniami traktatu pokojowego w krajach Habsburgów obowiązywała zasada „kogo władza - tego religia", stąd też w 2 połowie XVII władcy zaczęli wprowadzać przymusową, restrykcyjną rekatolizację, która najbardziej dotknęła Śląsk i Czechy. Jeszcze w trakcie rokowań pokojowych władca Szwecji wymusił na cesarzu austriackim zgodę na wybudowanie na Dolnym Śląsku trzech ewangelickich

świątyń tzw. Kościołów Pokoju. Powstały one na bardzo obostrzonych zasadach w 1652 r. w Jaworze, 1654 r. w Głogowie i 1656 r. w Świdnicy. Dwa z nich po gruntownych renowacjach są wpisane na listę światowego dziedzictwa kultury i służą ewangelikom do dziś, trzeci w Głogowie spłonął i nie został odbudowany.

W Księstwie Cieszyńskim rekatolizacja zaczęła się od konwersji na rzymski katolicyzm syna Adama Wacława w 1609 r. Pozbawił on protestantów kościołów w Cieszynie, Skoczowie, Strumieniu i innych miastach książęcych. Jego córka księżna Elżbieta Lukrecja, też katoliczka, mimo iż wydała rozporządzenia ograniczające swobody protestantów, to jednak ich nie przestrzegała. Wiara mogła być swobodnie wyznawana we wioskach podgórskich należących do szlachty ewangelickiej.

4.

W czasie wojny 30-letniej na Śląsku Cieszyńskim nie toczyły się bezpośrednie bitwy, jednak teren był kilkakrotnie okupowany tak przez wojska protestanckie, jak i katolickie. Poza grabieżą i rozbojem różnica polegała tylko na tym, iż wojska protestanckie obsadzały kościoły pastorami ewangelickimi, a kiedy wkraczało wojsko katolickie kościoły obsadzano księżmi katolickimi. Po śmierci Elżbiety Lukrecji Cieszyńskie przechodzi pod bezpośrednie panowanie Habsburgów. Następuje zdecydowana kontrreformacja. Od 20 marca do połowy kwietnia1654 roku zamknięto wszystkie pozostałe kościoły i kaplice ewangelickie, a ludność ewangelicką pozbawiono praw politycznych i gospodarczych oraz poddawano szykanom za posiadanie „heretyckich" ksiąg.

Jedyną formą kultywowania wiary ewangelickiej było potajemne czytanie Biblii, Kazań Dambrowskiego i śpiewanie pieśni religijnych ze śpiewnika Trzanowskiego „Citara Sanktorum" oraz wspólne spotkania na nabożeństwach w leśnych, niedostępnych ostępach Beskidu Śląskiego. Noc kontrreformacji trwała dla ewangelików na Śląsku Cieszyńskim 128 lat do wydania przez cesarza austriackiego Józefa II Patentu Tolerancyjnego w 1782r., z przebłyskiem światełka nadziei, kiedy w 1709 roku zaczęto budować w Cieszynie jeden z 6 Kościołów Łaski na Śląsku.

Całkowite zrównanie praw wierzących na Śląsku Cieszyńskim nastąpiło dopiero w 1861 r. po wydaniu przez cesarza Franciszka Józefa Patentu Protestanckiego. Tak więc musiało minąć 213 lat od zakończenia Wojny Trzydziestoletniej, aby pozycja ewangelika na Śląsku Cieszyńskim była równa ewangelikowi w Niemczech.

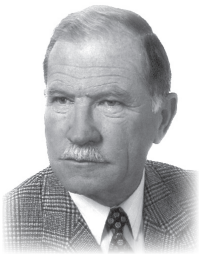

Leopold Kłoda

DOM REKOLEKCYJNO-WYPOCZYNKOWY

BETANIA

Pokoje z miejscami noclegowymi

Apartament

Całoroczne domki letniskowe

Kuchnia domowa

Bezprzewodowy internet

Organizacja przyjęć (urodziny, konfirmacje...)

Catering

Bielsko-Biała ul. Miętowa 70

tel. (033) 818 32 73 kom. 506 426 772

Find us on Facebook

www.betania.org.pl

www.facebook.com/DW.Betania